

اهمیت بیماری های مشترک انسان و حیوان

هر چند بیماری های مشترک انسان و حیوان از ابتدای زندگی بشر بر کره خاکی وجود داشته اند، اما در سال های اخیر اهمیت دو چندان پیدا کرده و امروز نه تنها از لحاظ بهداشت و سلامت ، بلکه از نظر اقتصادی و سیاست بین الملل نیز جایگاه خاصی دارند. در دهه های اخیر تقریباً تمام بیماری های نو ظهور و جنجالی جامعه بشری در این گروه قرار گرفته اند و اعلام حضور هر یک از آن ها در یک کشور مشکلات بسیاری را برای دولت مردان ایجاد کرده که عواقب و تبعات بسیاری نیز بر جای گذارده و خواهد گذاشت . سالانه بیش از ۱۰۰ میلیارد تومان هزینه از سوی وزارت بهداشت برای بیماری های مشترک بین انسان و حیوان صرف می شود و هنوز هم بیماری های مشترک بین انسان و حیوان یکی از مشکلات نظام سلامت به شمار می رود و در سال های اخیر شاهد افزایش میزان بروز برخی از این بیماری ها مانند سالک، تب مالت و حیوان گزیدگی در مناطق مختلف کشور هستیم. کنترل برخی از بیماری های مشترک بین انسان و حیوان کار دشوار و طاقت فرسایی است که نیازمند همکاری تمام سازمان هاست.

بیش از ۱۲۵ سال از نخستین تزریق موفقیت آمیز واکسن ۱۴ نوبتی هاری به پسر بچه ای ۹ ساله که سگ هاری او را گزیده بود توسط لویی پاستور دانشمند فرانسوی در ششم جولای ۱۸۸۵ می گذرد. روزی که سرآغازی برای امر مبارزه با بیماری های مشترک و قابل انتقال بین حیوان و انسان شد که بعدها در اکثر کشورهای جهان آن را به نام روز زئونوزها نامیدند. با توجه به لزوم هماهنگی های بین بخشی و نقش آگاهی مردم و مسئولین و در جهت دستیابی به اهدافی نظیر: حساس کردن جامعه، کادر بهداشت و درمان و ارگانهای مختلف نسبت به بیماریها؛ ارتقای هماهنگی بین بخشی بین ارگانها و نهادهای مختلف درگیر در امر مبارزه با بیماریهای مشترک؛ ارتقای سطح آگاهی مردم و گروههای شغلی خاص و مسئولین در خصوص این بیماریها؛ تغییر نگرش مردم و مسئولین و مشارکت آنها در برنامه های کنترل و ایجاد تعهد سیاسی در مقامات به منظور حمایت بیشتر دستگاههای اجرایی، پیشنهاد اختصاص یک روز در جلسه شورای هماهنگی مبارزه با بیماریهای قابل انتقال بین حیوان و انسان مطرح و به تصویب رسید. که به دنبال آن پس از طی مراحل قانونی و با پیگیریهای فراوان موضوع در شورای فرهنگ عمومی کشور تصویب و در تقویم سال ۸۳ منظور گردید.

بیماری های قابل انتقال میان حیوان و انسان در اصل از گروه باکتری ها، ویروس ها، قارچها و انگلها هستند. مهمترین بیماری های مشترک میان انسان و حیوان که در کشور ما دیده می شود، می توان به تب مالت، سالک، هاری، سیاه زخم، کیست هیداتیک ، لپتوسپیروز و تب خونریزی دهنده کریمه کنگو اشاره کرد. از طرفی دیگر به دلایل مختلف، خطر ورود بیماری های دیگر مانند جنون گاوی، تب دره ریفت، آنفلوآنزای پرندگان و... را نباید نادیده گرفت. براساس گزارش های سازمان بهداشت جهانی، از میان ۱۷۰۹ عامل بیماری زا، ۸۳۲ عامل (۴۹ درصد) از حیوانات به انسان منتقل می شوند. از میان ۱۵۶ بیماری نوپدید شناخته شده در انسان، تعداد ۱۱۴ مورد آن از بیماری های مشترک انسان و حیوان هستند.

زئونوزها را به اشکال مختلف تعریف نموده اند . در قرن نوزدهم دolf ویرشو آلمانی نام زئونوزها را به سبک جدید به بیماری های مشترک بین انسان و حیوان اتلاق نمود و آنها را تحت عنوان بیماری های عفونی که انسان از حیوانات اهلی می گیرد تعریف کرد و در نهایت تعریف را جامعیت بخشید و بیماری های مشترک را شامل بیماری ها یا عفونت هایی نامید که انسان از حیوانات اهلی و وحشی دچار می شود و یا بالعکس.

به عبارت دیگر زئونوزها آن دسته از بیماریهای عفونی و انگلی مشترک بین انسان و حیوان است که در آن حیوان یا بعنوان میزبان اصلی و یا بعنوان ناقلین مستقیم یا بینابینی عمل می نمایند و باعث آلودگی محیط می شود. اما در مواردی هم بدون آن که بطور طبیعی انتقال عفونت در بین انسان و حیوان صورت پذیرد از یک منشا مشترک خارجی، مانند آب و خاک و گیاه بیماری انتقال و تظاهر می یابد. بطور کلی باید خاطر نشان کرد، اپیدمیولوژی تعداد زیادی از بیماری های مشترک هنوز تا آن اندازه مشخص نشده که بتوان با اطمینان خاطر گفت که انتقال عامل عفونت از یک میزبان به میزبان دیگر به چه شکل طبیعی صورت می گیرد.

اکنون سال هاست که با بسیاری از این بیماری ها هم چون بروسلوز (تب مالت) در کشور مبارزه می شود، اما نتایج حاصله چندان مطلوب و رضایت بخش نبوده و عمده ترین دلیل آن مدیریت پراکنده در این بخش به نظر می رسد که باید برای متحد نمودن آن ها چاره ای اندیشید. به هر حال هر چند که کشور ما تا کنون در برابر حضور بیماری های جدید جان سالم به در برده است، اما داشتن برنامه موثر و مدون برای همان بیماری های قبلی که سالهاست با آنها دست و پنجه نرم می کنیم، برایمان کافی هستند و راه درازی برای کنترل وریشه کن کردن آنها در پیش داریم. لذا نام گذاری این روز با این عنوان و پرداختن نگاه جمعی به آن در این روز بسیار پسندیده است و لازم است که در سطح کشور در همه روزهای سال به فکر راه های انسجام و اتحاد و هم کاری های بین بخشی جهت مبارزه همه جانبه با زئونوزها باشیم.

تب مالت (برسلوز)

بیماری تب مالت در سراسر جهان وجود دارد ولی این بیماری به صورت بیماری بومی در ایران است که به طور پراکنده در بیشتر نقاط ایران دیده می شود. میزان شیوع تب مالت در ایران از ۲۴ در ۱۰۰ هزار نفر در سال ۷۹ به ۱۵.۶ در ۱۰۰ هزار نفر در سال ۱۳۸۹ کاهش یافته است ولی در سال ۱۳۹۰ مجددا شاهد افزایش نسبی در بروز این بیماری بوده ایم. بیماری تب مالت بیشتر در مناطق غربی و شمال غرب کشور شایع است و استان های همدان، آذربایجان و کردستان، کرمانشاه، زنجان، قزوین، لرستان معمولا بیشترین میزان ابتلا به این بیماری را در سال های مختلف دارند. عامل این بیماری می تواند از راه دستگاه گوارش، تنفس و همینطور از راه جلدی به بدن انسان وارد شود. راههای عمده انتقال بیماری شامل:

- مصرف شیر خام و فراورده های لبنی آلوده خصوصا پنیر تازه، بستنی سنتی، خامه و غیره
 - تماس مستقیم با بافتهای آلوده دامی مثلا حین کمک در زایمان دام مبتلا و یا تماس با پوست و مواد دفعی دامهای مبتلا
 - تنفس گرد و غبار موجود در هوای طویله و اصطبل دامها و یا آزمایشگاه ها
- بستنی سنتی یکی از مهمترین فرآورده لبنی است که می تواند باعث بروز بیماری تب مالت شود. بستنی به دلیل انجماد شیر و استفاده از خامه یکی از مهمترین فرآورده هایی است که باعث بیماری تب مالت می شود. استفاده از شیرهای غیر پاستوریزه در تهیه بستنی نیز یکی دیگر از دلایل انتقال این بیماری از طریق بستنی است. پس در خوردن بستنی سنتی لازم است با احتیاط عمل کنیم.

سیاه زخم

سیاه زخم (Charbon, Anthrax) یکی از بیماریهای عفونی حیوانات است که بوسیله باسیل گرم مثبت مولد اسپوری بنام باسیلوس آنتراسیس، ایجاد میشود و در انسان در اثر تماس با حیوانات آلوده، یا فراورده های آنها نظیر پشم، مو، پوست، استخوان، سفیداب، استنشاق افشانه های آلوده در کارخانجات پشم ریزی یا طی انتشار عمدی اسپورها به وسیله بیوتروریست ها و خوردن مواد آلوده، ایجاد میشود. این بیماری نه تنها باعث بروز مرگ و میر فراوانی در دامها میشود و زمینه را جهت وابستگی های اقتصادی و سیاسی، فراهم مینماید، بلکه موجب افزایش مرگ و میر، در انسان نیز میگردد و علاوه بر اینها امروزه به عنوان یکی از جنگ افزارهای بسیار قوی "بیوتروریسم" نیز مطرح میباشد به دلیل کشندگی بسیار بالای بیماری سیاه زخم در حیوان، این بیماری در دامپزشکی اولویت خاصی دارد. خوشبختانه از سال ۱۳۶۰ تاکنون بروز این بیماری از ۵/۰ درصد هزار نفر افزایش نداشته و حتی در استان هایی که بیشترین موارد را داشته اند، بروز بیماری بالا نبوده است.

هاری

هاری یک بیماری عفونی حاد (آنسفالیت) و کشنده ویروسی است که به دوشکل تحریکی (هاری خشمگین) یا فلجی (هاری ساکت) ظاهر می شود. این بیماری مخصوص گوشتخواران اهلی و وحشی بوده، انسان و سایر حیوان های خونگرم پستان دار، به طور تصادفی و اغلب از طریق حیوان گزیدگی به آن مبتلا می شوند. اهمیت بیماری هاری به دلایل زیر است:

۱. میزان کشندگی بالا (صد درصد)، به طوری که پس از ظهور علائم بالینی چه در انسان و چه در حیوان، قابل درمان نبوده و بیمار محکوم به مرگ خواهد بود.
 ۲. افزایش روند موارد حیوان گزیدگی در انسان، به طوری که به ناچار سالانه مبالغ زیادی صرف خرید سرم و واکسن ضد هاری جهت درمان پیشگیری آسیب دیدگان می شود.
 ۳. تلفات دام و خسارت های اقتصادی ناشی از این بیم اری که در دام ها ایجاد می شود.
- هاری از جمله بیماری هایی است که انتشار جهانی دارد. در این بیماری، مرگ انسان یا حیوان مبتلا حتمی است. خوشبختانه واکسن و سرم ضدهاری در مراکز درمان پیشگیری هاری در سراسر کشور موجود است و تمام موارد مشکوک به صورت رایگان تحت پوشش درمان پیشگیری هاری قرار می گیرند.

اقدامات لازم جهت پیشگیری از ابتلا به بیماری هاری متعاقب وقوع حیوان گزیدگی توسط حیوان خونگرم:

۱- شستشوی محل زخم با آب و صابون به مدت ۲۰-۱۵ دقیقه

۲- مراجعه فوری به نزدیکترین مرکز بهداشتی درمانی یا خانه بهداشت

فراموش نکنیم که ابتلا به بیماری هاری = مرگ حتمی

تب خونریزی دهنده کریمه-کنگو (CCHF)

تب خونریزی دهنده کریمه-کنگو یک بیماری ویروسی و مشترک بین انسان و حیوان است که با علائم ناگهانی از جمله: تب، سردرد شدید، درد های عضلانی و در نهایت خونریزی در مخاطها و زیر پوست بخصوص در قسمتهای بالای بدن همراه است.

ویروس این بیماری به وسیله کنه منتقل گردیده و مخزن ویروس در طبیعت اصولاً کنه ها می باشند و حیواناتی از جمله گاو، گوسفند، بز و خرگوش نیز به عنوان مخزن مطرح می باشند. این ویروس از دو طریق تماس مستقیم با خون یا ترشحات بیمار، لاشه حیوان آلوده (انتقال به قصابها و سلاخها) و همچنین گزش کنه یا له کردن کنه با دست منتقل می گردد. لازم بذکر است بیماری در حیوانات بدون علامت می باشد. راههای پیشگیری از بیماری شامل:

- ۱ - گوشت دامی را از محل های مجاز و مهیور به مهردامپزشکی خرید کنید
 - ۲ - از کشتار دام در منازل و معابر عمومی و مراسم (عروسی، عزا، ورود حجاج، زائرین عتبات عالیات و ...) خودداری کنید
 - ۳ - بدون استفاده از وسایل حفاظت فردی از تماس با لاشه، احشاء و امعاء، خون و ترشحات دام پرهیزید
 - ۴ - هرگز گوشت و جگر خام و نیم پز مصرف نکنید.
 - ۵ - برای شستن و خرد کردن گوشت تازه و جگر و از دستکش استفاده کنید
 - ۶ - کنه عامل انتقال بیماری است از له کردن آن بر روی پوست به شدت پرهیز کنید
 - ۷ - در صورت مسافرت و اقامت در مناطق روستایی از پماد دور کننده حشرات استفاده نمایید.
 - ۸ - در صورتی که بعد از مسافرت به مناطق روستایی و مجاورت با دام و کنه به طور ناگهانی دچار تب و سردرد، در عضلات و خونریزی از معده، بینی و شدید سریعاً به مرکز بهداشتی درمانی مراجعه نمایید.
- هشدار بهداشتی: از خرید گوشت های بازرسی نشده و بدون مهر دامپزشکی (کشتار غیر مجاز) خودداری کنید.

کیست هیداتیک (هیداتید)

بیماری کیست هیداتیک (هیداتوز) یکی از خطرناکترین بیماریهای قابل انتقال از حیوان به انسان است. کرمهای بالغ این انگل (اکینوкокوس گرانولوزوس) در روده سگ زندگی می کند. تخمهای این کرم از طریق مدفوع سگ به بیرون منتقل میشود. این تخمها روی علوفه و سبزیجات پراکنده می شوند و از طریق خوردن به گاو و گوسفند و همچنین انسان منتقل میشود. تخمها از دیواره عروقی روده وارد کبد شده و به کرمهای نابالغ یا همان کیست در می آیند و در انسان، گاو و گوسفند هرگز به شکل کرم بالغ در نمی آیند و تنها در سگ با خوردن کبد های کیستیک گوسفند و گاو این کیست ها به شکل کرم بالغ در روده سگ در آمده و چرخه انگل تکرار میشود.

تخم کرم پس از انتقال از سبزیجات آلوده به انسان، بصورت کیست در کبد در آمده و با فشاری که خود کیست به کبد وارد می نماید باعث بوجود آمدن اختلالاتی در عملکرد طبیعی کبد میگردد. گاهی تعداد این کیست ها به حدی در کبد افزایش می یابند که موجب از کار افتادن کبد خواهد شد. در مواردی این کیست های نوزاد از طریق خون خود را به بافت های دیگر مثل ریه، چشم و مغز رسانده و باعث اختلالات جدی در آن اندامها

میگردد. اگر در اثر هر عاملی و حتی موقع جراحی، این کیست ها بترکند چون پروتیین داخل کیست برای بدن انسان ناشناخته است فوراً منجر به ایجاد شوک آنافیلاکتیک گردیده و در صورت عدم درمان فوری منجر به مرگ هم می گردند. علایم این بیماری از درد ساده در محوطه راست شکمی گرفته تا اختلالات جدی کبدی متفاوت است که تشخیص و درمان آن در حوزه جراحان عمومی می باشد. نکات ساده قابل پیشگیری از این بیماری:

۱- با توجه به اینکه سبزیجات، صیفی جات و میوه های بوته دار زمینی مثل توت فرنگی از عمده ترین فاکتورهای آلودگی به تخم این انگل می باشند حتماً باید قبل از مصرف به خوبی با آب شستشو گردیده و برای اطمینان از جدا شدن تخم انگل از سبزیجات، چند قطره مایع ظرفشویی به داخل ظرف شستشو اضافه شود، سبزیجات چند لحظه در داخل آب تکان داده شود تا آب کف نماید. یکی از اشتباهاتی که در موقع شستشوی سبزیجات وجود دارد این است که بعد از شستشو، کل ظرف محتوی سبزیجات را روی آبکش میریزند که با این کار تخمهای انگل ته نشین شده در داخل ظرف دوباره روی سبزیجات پخش میشود، باید سبزیجات را از سطح آب برداشته شوند و آب باقیمانده دور ریخته شود.

۲- اگر سگی دارید حتماً نزد دکتر دامپزشک برده تا داروی اختصاصی این انگل را به سگ تجویز نماید و هر ۳-۲ ماه این کار تکرار گردد. چون قرص ضد انگل باعث پودر شدن کرمها داخل روده سگ میشود و برخلاف دیگر انگلها، مرده کرم کمتر در مدفوع دیده میشود لذا تا ۳ روز پس از خوراندن ضد انگل به سگ، مدفوع سگ حتماً سوزانده شود.

۳- اگر کشتار غیر بهداشتی دام (مثل قربانی کردن و ندزی) دارید در صورت مشاهده کیست های کبدی در گاو و بخصوص گوسفند هرگز آنها را پاره نکنید چون باعث کیست هیداتیک چشمی در انسان میشوند و همچنین کبد حیوان را بطور بهداشتی دفن کنید چون اگر سگی این احشاء آلوده را بخورد دوباره سیکل انگل تکرار می گردد .

خطر بیماری های قابل انتقال میان حیوان و انسان در ایران با وجود کشورهای آلوده در همسایگی ما که برخی از آنها از ثبات سیاسی لازم هم برای برخورداری از نظام سلامت مناسب محرومند، بیشتر است. جدا از وضعیت عمومی سلامت در کشورهای همسایه، قاچاق حیوان از مرزهای کشورهای همسایه نیز موجب افزایش بیماری سیاه زخم در برخی مناطق مرزی کشور شده است. برای مقابله با بیماری های قابل انتقال میان حیوان و انسان، واکسیناسیون حیوان و آزمایش از حیوانها صورت می گیرد و در مواردی که لازم باشد حیوان های آلوده کشتار یا معدوم می شوند و برای کشتار آنها به حیوانداران غرامت پرداخت می شود.

سلامت انسان، همواره یکی از دغدغه های بشری بوده و هست. انسان سالم نقش اساسی و پایه ای در سلامت جامعه بشری دارد؛ موضوعی که پایه گذار تمام پیشرفت ها و تمدنهای بشری بوده است. بیماری های قابل انتقال میان انسان و حیوان، فصل مشترک ۲ حرفه پزشکی و دامپزشکی است که از نظر حفظ سلامت و بهداشت جوامع انسانی و حیوانی دارای اهمیت بسزایی است. نام این دسته از بیماری ها نمایانگر مسوولیت مشترک و خطیری است که به طور مشترک به عهده پزشکان و دامپزشکان در زمینه پیشگیری، تشخیص و درمان این گونه بهاری هاست.